

Лучия Керчова-Пъцан Лука Велчов-Деде

Иван Ранков

СТЕФАН ДУНЬОВ

БАНАТСКИ БЪЛГАРИН – ЕВРОПЕЙСКИ ГЕРОЙ

Оспорван от четири държави: България, Унгария, Италия и Румъния

Научно-популярен очерк

Букурещ 2018

Лучия Керчова-Пъцан Лука Велчов-Деде

Иван Ранков

СТЕФАН ДУНЬОВ

БАНАТСКИ БЪЛГАРИН – ЕВРОПЕЙСКИ ГЕРОЙ

Оспорван от четири държави: България, Унгария, Италия и Румъния

Научно-популярен очерк

Букурещ 2018

Книгата се издава благодарение на инициатора-спонсор, съвременен възрожденец-дарител, следовник на народните будители проф. д-р ИВАН ГАВРАИЛОВ, на когото авторите сърдечно благодарят и остават признателни.

Негова е мисълта: „Вярвам, че и от една искра може да се възпламени огънят“.

„Всички проспериращи нации ревниво пазят езика, традициите, историята и религията си. Навярно и затова Бог ги обича. Нас също ни обича, но като палавите деца, непрекъснато ни наказва, та дано се сетим да не правим повече бели“.

Проф. д-р И. Гавраилов

Лучия Керчова-Пъцан, автор, 2018 г.

Лука Велчов-Деде, автор, 2018 г.

Иван Ранков, автор, 2018 г.

Надежда Кула, редактор и дизайн

Мануела Симеонова, коректор

EDITAT de UDBR, 2018

Лучия Керчова-Пъцан Лука Велчов-Деде

Иван Ранков

СТЕФАН ДУНЬОВ

БАНАТСКИ БЪЛГАРИН – ЕВРОПЕЙСКИ ГЕРОЙ

Оспорван от четири народа: българи, унгарци, италианци и румънци

Научно-популярен очерк

Букурещ 2018 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор от авторите.....	5
Уводни думи.....	6
Енциклопедия –БЪЛГАРИЯ – том 2 – София 1981.....	8
Живот и дейност на Стефан Дуньов.....	9
Използвана литература.....	17

ПРЕДГОВОР ОТ АВТОРИТЕ

Нашият благодетел прозря дълбоката ни обич към всичко българско и поради това ревностно се погрижи да ни осигури приятни мигове в отечеството на нашите прадеди, като ни даде възможност редовно да участваме във всички изключителни моменти, събития, тържества, които се провеждат в София, както и среща с представители на ДАБЧ. В Северо-Западна България посетихме град Чипровци и околните села и местности, вечерта присъствахме на неописуемо хубавия спектакъл „Това е България“, поканени лично от кмета на град Чипровци, посетихме римокатолическия манастир и музей, възхигтихме се на паметника на европейския герой – банатски българин-винганин, оспорван от четири държави: България, Унгария, Италия и Румъния и... окуражени от нашия спонсор, Иван Гаврилов, решихме да направим малко проучване и да напишем един научно-популярен очерк за този изключителен българин, борец за свобода и правда и на други европейски народи. Особени бяха и посещенията, които направихме в Северо-Източна България и присъствахме на тържествата, посветени на Тутраканската, Силистренската и Балчико-Добричките епопеи. Предстои ни през септември тази година да участваме на тържествата, посветени на 330 годишнината от избухването на Великото Чипровско въстание.

Не можем да забравим приятните моменти, прекарани в дома на Ивановата майка, писателката Величка Каменова-Маркова, в присъствието на любезната и чаровна д-р Гаврилова, съпругата на проф. д-р Иван Гаврилов, наш спонсор.

След като започнахме проучването на някои документи разбрахме, че в национално-освободителните борби на балканските народи в периода XVII – XIX-ти век редица българи са участвали със забележителни пълководчески умения, признати като такива не само в България, а и от други държави. Не всички от тях са имали солидна военна подготовка от военни училища и академии, но динамиката на революционните борби бързо е изградила техните лидерски и военни умения. Това е характерно и за най-изтъкнатия банатски българин, полковник д-р Стефан Дуньов от Винга, който е син на българи-преселници от Чипровци, напуснали пределите на родната земя след края на Чипровското въстание от 1688 г.

Уводни думи

За да разберем какъв е бил Ст. Дуньов, какви са били неговите разбираня и убеждения, за да го мерим, тъй да се каже, с европейска мярка, би трябвало да имаме предвид религиозните убеждения, мисли и тъги, стремежите, идеалите и настроенията на ХІХ-я век в Западна Европа, на преселниците след Чипровското въстание от 1688 г., трябва да го поставим в светлината на онова време и да видим какви влияния е оказала върху него Западна Европа.

Деветнадесетият век, особено втората му четвърт, когато се оформя миросгледът на Дуньов, протича под влиянието на Френската революция. От особено значение има провъзгласяването на “Декларацията за правата на човека и гражданина“ с известните десет точки, които слагат началото на нов обществен ред, който е в пълно противоречие на средновековните правила.

Емигрантите след Чипровското въстание и по-късните преселници - българи-католици от Свищовско и Никополско, известни под името “павликяни“, се настаняват главно на север от Дунав в днешна Олтения. Друга част от чипровчани се настаняват в с. Българево (днес гр. Сентендре, Унгария) и в Хърватско.

Влашкият войвода Константин Брънковяну през 1691 г. издава грамота, в която дава право на чипровчани да се заселят в Крайова, Ръбник, Брадичени, Къмпулунг, Ольнешти, Търговище и други селища, където възстановяват предишната си търговска корпорация, създадена преди въстанието.

Татарските нападения и жестокости накарали част от чипровчани да напуснат Влашко и да се заселят във Седмиградско, където по-късно основават в градовете Алвинц, Дева и Сибиу, Бунгард и други привилигеровани български общини.

Понеже павликяните от Свищовско и Никополско са подкрепили чипровското въстание, турските власти започнали да ги тероризират, и така през 1725 -1730 г. няколко хиляди павликяни се преселват в Крайова и околните села при своите сънародници и едновременци- чипровчани.

През 1737 г. започна нова война между Турция и Австрия. Турската армия навлиза във Влашко. Българското население е принудено да бяга на север. И така през пролетта на следващата година павликяните от Свищовско и Никополско заселват главно в с. Стар Бешенов, а чипровчани се настаняват в местността Винга. И двете селища се основават в Банат, тогава Австрийска империя, сега Румъния. В градчето Винга е роден нашият герой - Стефан Дуньов.

С указ от 1744 г. Мария Терезия дава на чипровчани от Винга големи привилегии, а на водача им Никола Качамагов (родом от село Копиловци/Монтана) дава баронска титла. Той е избран за имперски съветник. На него се дължи отпускането на 168.000 декара плодородна земя.

Павликяните от Стар Бешенов също получават доста привилегии, но някои от тях се преселват във Винга, за да се ползват от получените там облекчения. Така чипровчани и павликяни се смесват и постепенно името „павликяни“ е издигнато до народностно „българи“, употребявано само между тях. Официално днес тези българи се казват „банатски българи“.

В Банат са образувани две големи български общини, от които с времето започват да се изселват и да се създават нови български села: Брещя, Дента, Дета, Ловрин и др. А някои се заселват в градове като Тимишоара, Арад, Сънниколау и др. в Румъния. В Сърбия остават селата Иваново, Канак, Бяло блато, Гюргево, Панчево и др. След Освобождението на България няколко хиляди банатски българи се завръщат в България и основават селата Драгомирово, Асеново, Гостилия, Брегаре, Бардарски геран в Северна България. Доста банатски българи се установяват и в гр. София, Чипровци, Монтана, Плевен и др. Банатски българи също има в Канада, САЩ, Южна Америка, Австралия, Западна Европа и др.

Самоуправлението на българските общини в Банат и Трансилвания допринася за икономическото, и особено, за културното издигане на павликяните-католици. Те наследяват културно-просветните традиции и дейността в католическите села и градове от българските земи през XVII век. Тук още през 1624-25 г. са открити светски училища, в които работят преподаватели свещеници, подготвени в градовете Лорето и Рим. Просветната дейност се развива и в църквите чрез обучението на децата в религиозен дух. Книжовната, религиозна дейност се разпространява и в други сфери на духовното творчество. Голяма е стойността на

творчеството на римо-католическия епископ Петър Богдан Бакшев, който издава през 1645 г. „История на България“. Никополския епископ Филип Станиславов от с. Ореш издава в Рим същата година познатия „Абагар“, първата печатна новобългарска книга. Също така има и редица научни изследвания в областта на художествената литература, философията, биологията, географията и други жанрове. Чипровската книжнина продължава своя развой в Трансилвания и в Банат след заселването на българите-бежанци в по-голям размах.

Културно-просветното дело на българите в Банат и Трансилвания значително е увеличено от изявата на книжовната дейност на родовете Парчевич, Пеячевич, Пейкич и други българи-католици, имигрирали в Австрия, Хърватско и Унгария.

ЕНЦИКЛОПЕДИЯ НА БЪЛГАРИЯ

Личността на Стефан Дуньов представлява голям интерес за учените от няколко страни в Европа и, разбира се, за тези от България. Освен редица научни публикации неговата личност е представена в „Енциклопедия на България“ в следната статия:

“ДУНЬОВ Стефан Стефанус роден 28 юли 1816 г. в град Винга, Банат, тогава в Австро-Унгария, сега Румъния – починал 31 август 1889, гр. Пистоя, Италия, банатски българин, участник в Унгарската революция през 1848-1849 гг., в италианското революционно национално-освободително движение, полковник от италианската армия. Потомък на чипровчани, преселили се в Банат (тогава Австро-Унгария, сега Румъния) след Чипровското въстание от 1688 г. Следва право в Будапеща (1840-1843), където се сдружава с будните ръководители на унгарската революция.

След като получава докторат по право и финанси, Дуньов се заселва в град Арад (Сега Западна Румъния), където работи като нотариус и адвокат. Посреща с възторг мартенската революция през 1848 г. в Будапеща и подкрепя активно нейната програма. Избран е за член на окръжния и градския комитет в град Арад, а после постъпва в арадската национална гвардия.

Като командир на отряд от банатски българи той се сражава геройски в защита на революцията и стига до чин полковник в унгарската революционната армия. След поражението на революцията Дуньов е осъден на смърт, но през 1852 г. присъдата му е заменена с 10-годишен крепостен затвор. При избухването на Австро-италианската война 1869 г. Дуньов се прехвърля нелегално в Италия и постъпва в италианската армия.

Препоръчан на Джузепе Гарибалди, той поема командването на полк доброволци и участва в боевете за освобождение на Южна Италия (1860-1861 г.). В битката при река Волтурно (1 октомври 1860 г.) полкът му задържа напора на многочислена неаполитанска войска, но Дуньов е тежко ранен и остава завинаги инвалид.

За храбростта си е награден с високи италиански военни отличия, произведен в чин полковник и поздравен лично от Гарибалди. Предложен е задочно от сънародниците си – банатски българи вингани за народен

представител. Верен на революционните идеи, Дуньов отказва да се завърне в Унгария. До края на живота си остава в Италия, но е свързан активно с унгарската революционна емиграция. В писмата си подчертава своя български произход

Дуньов е автор на популярни икономико-географски трудове, издадени в Италия”¹.

¹ Енциклопедия на България, т.2, София,1981, с. 462

ЖИВОТ И ДЕЙНОСТ

на европейския герой Стефан Дуньов

Потомък на чипровските бунтовници, гнил в имперски затвори и проливал щедро кръвта си в две въстания, той извървява достойно своя път сред революции и реформи, сред бойни полета и съдебни зали, с командирска саби и журналистическо перо, за да остане в историческата памет на българи, унгарци, италианци и румънци като символ на устрема към свобода и знание.

Стефан Дуньов е роден в градчето Винга на 28 юли 1816 г. в семейството на Стефан Дуньов и Доминика Лаврова. Първоначалното образование получава във Винга, продължава гимназиалното си образование в градовете Арад и Сегедин и завършва с отличие и златен медал. Връща се в родната Винга, където работи като общински служител, отначало като заместник-секретар на градската община, а по-късно става съветник. През 1843 г. получава висшето си образование в Будапеща по юридически науки, а след това завършва и икономика.

След като защитава докторат по право, се връща в Арад, където служи като нотариус и открива адвокатска кантора по общо и менително право. Военната и политическата му кариера започват в този голям град, когато се запалва пламъка на революцията в Унгария. През 1848 година знаменателна за революционните борби в Европа, избухва и Унгарската революция, която е борба за независимост от имперска Австрия. Идеите на унгарската прогресивна младеж вдъхновяват за борба стремителния банатски българин Дуньов, който се хвърля с цялата си душа и енергия в революцията и се включва в дейността за укрепване на революционната власт. В същото време работи като кореспондент на официалния бюлетин „Кьозлон“.

В общинските избори през 1848 г. е избран за член на окръжния и градския административен комитет в гр. Арад, а когато започват първите контрареволуционни действия на някои от етническите малцинства, насъскани от имперската администрация на Виена, Стефан Дуньов се включва в редовете на Националната унгарска гвардия. Той участва като редник в действията за разгромяване на сръбските въстаници при Велики Бечкерет (днес сръбски Банат). През август с. г. започват сражения с румънските въстаници от окръзите Арад и Заранд. По време на тези

събития Стефан Дуньов е назначен за военен съдия и издава смъртни присъди на голяма част от контрареволуционерите. След потушаване на въстанието Дуньов е произведен в чин капитан за проявени отлични военни качества.

Скоро обаче започват тежки дни за Унгарската революция. Отношенията между Австрия и Унгария се обтягат, контрареволуционните действия на малцинствата се засилват. Хървати, сърби и румънци действат срещу унгарската революция. В Унгария на 22 септември 1848 г. се основава „Комитет за национална отбрана“ начело с Лайош Кошут. Цялата нация се готви за война с Австрия. Дуньов е постъпил в редовната армия на хонведите (унгарските революционери) и участва в центъра на фронтовия огън. В битката при Сентамаш е ранен в ръката, а в битката при крепостта Кач е ранен със сабя. Получените рани не обезсърчават енергичния капитан, той не напуска борбата и продължава да изпълнява своя дълг. Дуньов води своя отряд, състоящ от банатски революционери и се сражава в Сента, Сентиван, Ковил, Каменец, Карловци-Войводина (Сърбия) и Нарвадад, Орадия и Кришана (Румъния). Навсякъде той показва своя героизъм. За блестящите му заслуги е награден и произведен в чин майор, а после и в подполковник.

На 10-11 ноември близо до Винга се сражават имперските войски от Тимишоара с унгарските хонведи, тръгнали от Нови Арад за Тимишоара. Унгарската войска, ръководена от лейтенант Янош Мариаши, разполага със 760 хонведи и 8 оръдия. Към нея се присъединяват и отрядите на майор Йозеф Нагъшандор и на Стефан Дуньов. Имперската войска, която наброява над 2000 войници, е разбита и принудена да се оттегли в Тимишоара.

В средата на април 1849 г. генерал Карол Вечей, революционен командир, организира военен лагер във Винга, с цел да защити революцията и да отбранява завзетата територия. Руските войски, повикани на помощ от австрийското правителство през пролетта на с.г., навлизат в Трансилвания, обаче армията на генерал Йосиф Бем ги отблъсква. На 13 май 1849 г. 200 000 руски войници под командването на генерал-фелдмаршал княз Паскевич отново напада Унгария и Трансилвания. Командването на русите в Трансилвания е поверено на генералите Лугерс, Гротенхайл и Павлов. В борбата за защита на революцията известният унгарски поет-революционер Шандор Петьофи

пада убит край град Сигишоара. Унгарските войски се оттеглят до гр. Арад. В началото на август 1849 г. се води ново сражение близо до Тимишоара. Отрядът на Стефан Дуньов се прехвърля от Сърбия в Трансилвания, където води тежки боеве срещу румънските въстаници. Капитулацията на 13 август 1849 г. ги заварва в Ширия, близо до Арад.

Стефан Дуньов е пленен и предаден на австрийските съдебни власти. Осъден е на смърт чрез обесване, защото е признат за виновен освен за други провинения и за издаването на 44 смъртни присъди срещу контрареволуционерите, воювали на страната на Австрийската империя. Под натиска на световното обществено мнение неговата смъртна присъда и присъдата на другите унгарски революционери-патриоти са заменени с десет-годишен тъмничен затвор и са преместени от затвора в Йозефщат в крепостта Храдец Кралове. През 1856 г. е върнат в Йозефщат, откъдето през следващата 1857 г. е пуснат с условна присъда.

След излизането от затвора Дуньов е поставен под строг полицейски надзор в Пеща. Обаче бунтовният дух го кара да избяга, за да се срещне с унгарските революционери от съседните страни, които се организират в Италия в унгарски чуждестранен доброволчески легион. Като доброволци в италианската армия те участват в борбите за съединение на италианските кралства, познати под името „Ил Росорджименто“. Заедно със Стефан Дуньов бягат брат му, поручик майор Йосиф Дуньов, ефрейтор Виктор Рачов и други банатски българи и унгарци, воювали под негово ръководство по време на Унгарската революция. По указание на Лайош Кошут по-високите чинове от тях постъпват в армията и участват в борбите за обединение.

След успеха на Джузепе Гарибалди срещу Сицилия започва подготовка на война с неаполитанското кралство на Франческо де Бурбон. Дуньов е зачислен в чин подполковник и застава начело на създадения от него полк доброволци. След като дебаркират в Неапол, той получава трудната задача да охранява един участък по течението на река Волтурно до моста на Понте де Валле де Малони, където се е очаквало нападението на неаполската войска на крал Франческо Втори Бурбон, съставена от две хиляди войници. Полкът на Дуньов три пъти отбива атаката на реакционната войска на краля Бурбон, но на 1 октомври 1860 г., отбраната, командвана от генерал Биспо, е принудена да се оттегли. Единствено полкът на Дуньов решава да остане да брани моста на р. Волтурно. След

крвопролитен бой начело на своите храбри войници, той отбива нападението на кралската войска и постига блестяща победа, която се оказва решаваща за по-нататъшния ход на войната с неаполитанското кралство.

Победата при река Волтурно е записана в историята с името на тази река. Във водените сражения Дуньов е тежко ранен в левия крак, който впоследствие е ампутиран и така той остава сакат до края на живота си. Принуден е да напусне армията. Славата за победата при река Волтурно бързо се разнася из цяла Италия, а самият Гарибалди от казармата Казерта, го поздравява и го повишава в чин полковник, а полкът, командирован от Дуньов е бил наречен на негово име.

Стефан Дуньов остава да живее в Италия и продължава своята научна и публицистична дейност. Неговите съчинения по стопански и правни въпроси са публикувани в различни вестници и списания. В Италия той остава най-близък съветник на Лайош Кошут, който също живее там много години като изгнаник. Също така поддържа тесни връзки и с Гарибалди. Води кореспонденция с видни за времето личности: Ф. Пулски, Жигмонд Ормош, Г. С. Раковски и др.

След сключването на компромисното споразумение между унгарската буржуазия и Хабсбургите Стефан Дуньов отказва да се кандидатира за народен представител в Унгарския парламент. Той остава верен до края на живота си на своите идеали: свобода за поробените народи. В писмо от 13 януари 1861 г. до граф Шандор Телеки, Ст. Дуньов пише: „Въпреки, че моята съдба и болест ще станат тежки според претърпяното осакатяване, но аз не се опечелявам, даже още чувствам вътрешно задоволство, че съм могъл да изпълня един малък дял от моите природни задължения към човечеството. Що се отнася бъдещето ми: аз съм се примирил с моята съдба и отсега нататък най-важната ми работа в останалия ми живот, даже и с осакатяло тяло, със здрава памет, ще бъде посветена на човечеството“².

Там, в Италия, Стефан Дуньов се жени за Антоанета Таламини, с която има шест деца. Един от синовете му носи името Джузепе Дуньов – като почит към известния му добър приятел и военен комендант.

² Превод от унгарски, И. Ранков

Потомци на Дуньов има в Италия, най-вече в Торино. Във Винга е живяла една от сестрите на Дуньови, която твърдяла, че потомци на семейството е имало и в България. Това са: Иван, Стефан, Йосиф и Антон - последните двама са близнаци.

Годините, прекарани в Италия лека-полека започват да му натежават, старите другари почват да намаляват и да се разреждат. Една душевна тъга за Винга го безпокои. Но нито Винга, нито българска реч той ще чуе, защото на 29 август 1889 г. почива на 73 годишна възраст в град Пистоя. Погребан е тържествено от прогресивната италианска общественост. Некрологът му е написан в Будапеща, а вестник „Фьовароши лапок“ (Столични листи) на 31 август 1889 г. пише: „Почина един от най-храбрите измежду храбрите борци на освободителната 1848-1849 година...“ Унгарците го почитат и го имат за свой герой. Една улица в Будапеща носи името на Стефан Дуньов.

Писателят Лайош Лукач пише две книги, в които отделя важно място на този революционер-гарибалдист: 1. „Унгарски гарибалдисти-доброволци и Кошут (1860-1861гг.)“; 2. „Гарибалди и унгарската емиграция (1860 – 1862 гг.)“. Държавната библиотека в Будапеща има Фонд „Дуньов“. В Румъния гр. Арад има Фонд „Дуньов“, а в градчето Винга е запазена къщата, в която е роден и е живял Стефан Дуньов. Сега къщата е поправена, в нея е живял последния от мъжете Дуньови – Иван Дуньов (1933-1998гг.).

През 2002 г. в България, гр. Велико Търново на един площад, който носи името на Стефан Дуньов, беше поставена възпоменателна плоча, с участието на представители на България, Унгария, Италия – от Винга. Текстът на плочата, написан на български, унгарски и италиански гласи: „Стефан Дуньов (1816-1889) Достоен син на българския и унгарския народ. Офицер и герой от освободителните борби на Кошут и Гарибалди. От община Шопрон, община Велико Търново и посолствата на Унгария и Италия в София“.

В България бе реализиран филм за героя Дуньов, а в националната библиотека „Кирил и Методий“ в София съществува Фонд „Дуньов“. Също така в София, в един нов квартал, една от улиците носи неговото име. Има много публикации от български историци, които пишат за

дейността и живота на Стефан Дуньов: Г. Нешев, Карол Телбизов, Михаил Шихков, Атета Каменова- Борин и др.

В Италия, в античната зона на Рим на хълм Джаниколо, в алеята с бюстовете на гарибалдистите е поставен и бюстът на Стефан Дуньов – героя от Волтурно, рицаря на италианския орден за храброст „Св. Лазар и Мавриций“. Италианският изследовател д-р Карло Онофрио Гори е проучил дейността на Стефан Дуньов. В историческото съвременно списание „Микростория“ е публикувал статията: „Дуньов – герой-гарибалдист във Пистоя“, в която отбелязва изключителния героизъм на Стефан Дуньов при Волтурно и описва подробно живота и дейността на му.

През месец май 2013 г. в Културния унгарски институт в София беше открита изложба под заглавието: „За свободата и отечеството на унгарския художник Гьула Фрьомел“, сред картините на който е представен и портретът на Стефан Дуньов.

На 7 септември 2013 г. в гр. Чипровци по случай 325- годишнината от Чипровското въстание, по инициатива на същия Унгарски институт от София, бе открит паметник на Дуньов – дело на скулптора Огнян Кожухаров. Бюстът е обкръжен от четирите страни с бели мраморни плочи, на които пише на четири езика: български, унгарски, италиански и румънски: „Полковник Стефан Дуньов (1816- 1889) достоен син на българския, унгарския и румънския народи, офицер и герой от освободителните борби на Кошут и Гарибалди“. А площадът около бюста носи името на Стефан Дуньов, който ще остане велик българин, патриот и интернационалист – символ на свободата и на други поробени народи в Европа.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Държавен архив, Будапеща: Фонд Дуньов Кошут, Пулски, Телеки;
2. Нешев, Г. Българи гарибалдийци, В: Народна просвета, 1965, с.24-31;
3. Нешев, Г. В бой за свободата, В: Народна младеж, 4 октомври 1964;
4. Нешев, Г. Сподвижник на Кошут и Гарибалди// В: Български борци за свобода на други народи, кн. I, София, ДВИ, 1963;
5. Нешев, Г. Стефан Дуньов// В: Бележити българи, т. 2, ДВИ, 1968;
6. Писмо автобиография на Стефан Дуньов до Темешварския окръжен управител Жигмонд Ормош от 15.02.1884г. (Писмото се съхранява в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София);
7. Телбизов, К. Биографични данни за гарибалдиста полковник Стефан Дуньов// В: Исторически преглед, №1, 1965, с. 84-90.
8. Телбизов, К. Българин – прославен герой на Унгарската революция от 1848 г.//В: Вечерни новини, София, 14 март 1957;
9. Jókai Mór, Bródy Sándor, Rákosi Viktor. Ezernyolczszáz negyvennyolcz. Az1848/49.- iki Magyar szabadságharcz története képekben, Budapest, 1898, p.394.
- 10.Lukács, L. Egy elfelejtett Magyar garibaldista//В: Magyar nemzet, Budapest, 6 okt. 1961.
- 11.Lukács, L. Garibaldi Magyar önkentesei és Kossuth 1860-1861 – ben.
- 12.Rankov, Ivan. Spomeni za St. Dunyov// V: Naš Glasq Temesvar, broj 12, avgust 1990, s.1-4;
- 13.Stiles, A. Unificarea Italiei, 1815-1870, Bucuresti, 1998.
- 14.Szabolcs Otto, Zavodsky Geza. Ezeréves Magyarország. KI kicsoda a történelemben, Budapest, 1999, p. 105-106.

Гр. Винга – родното място на Стефан Дуньов

Мост над река Волтурно и паметник на загиналите в битката през 1860 г.

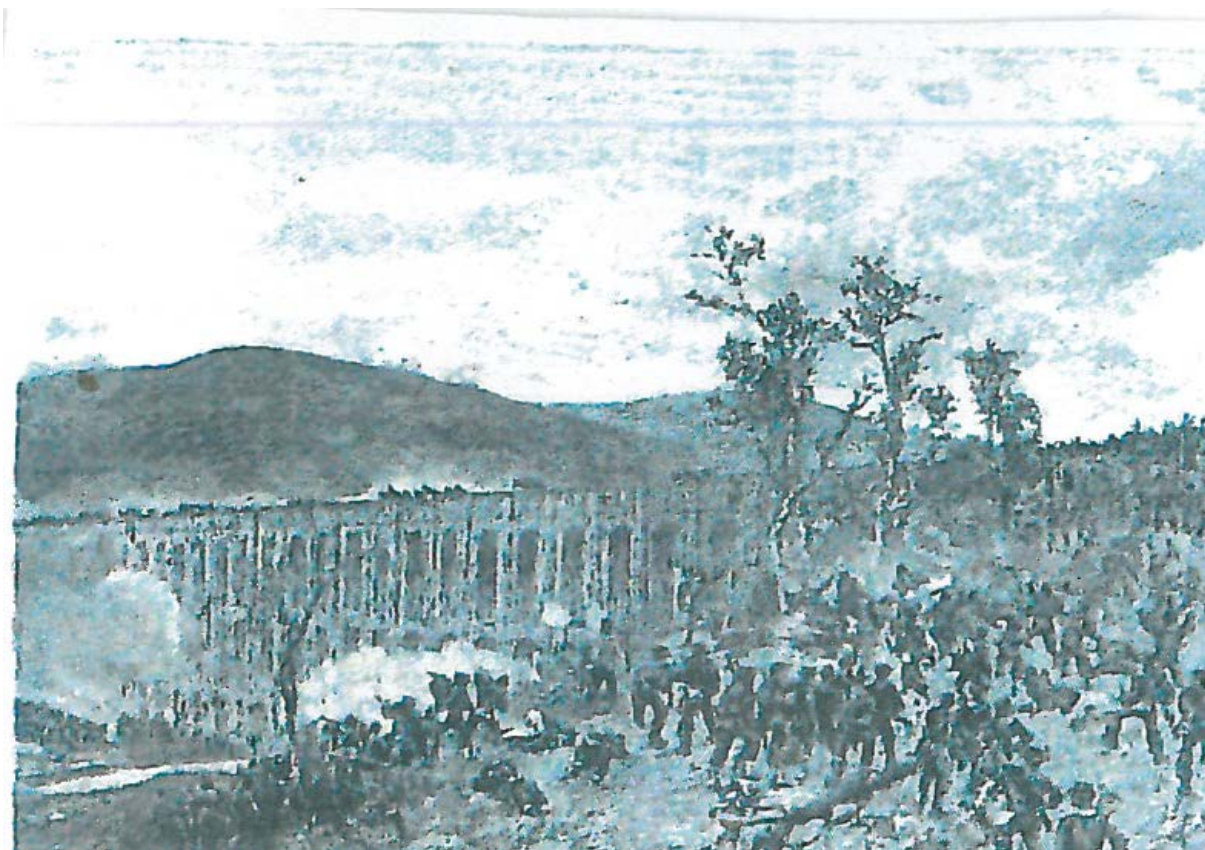
Никола Качамагов – имперски
Съветник при Мария Терезия

Ферменджин, Еузебие (Мартин)-
Първият български академик-винганин

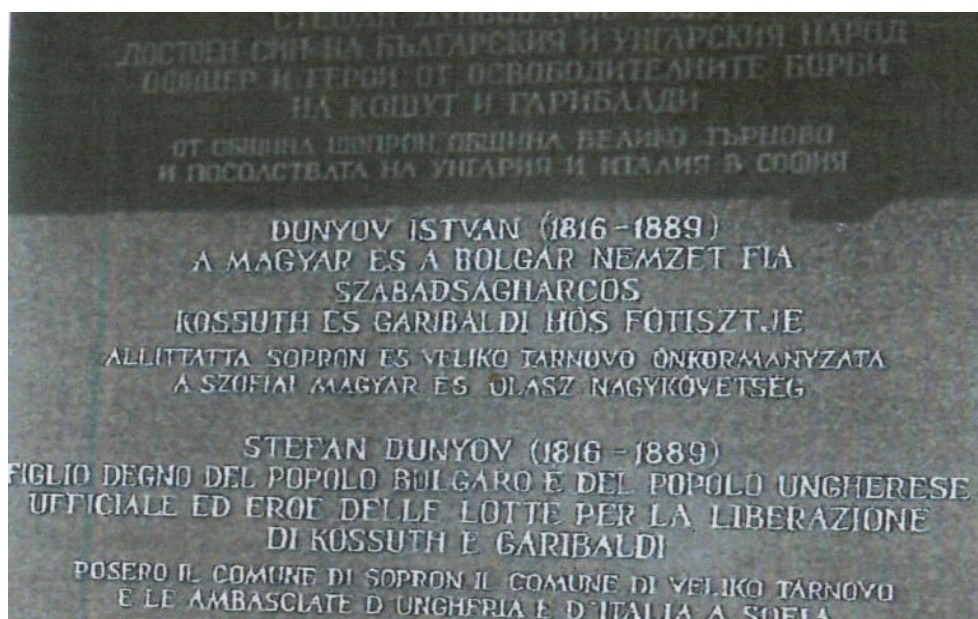
Стефан Дуњов

Битка при Волтурно 1860 г.

Къщата, в която е роден и живял Стефан Дуньов

Паметна плоча на Стефан Дуньов във Велико Търново

Стефан Дуньов (отляво) и неговия брат Йосиф

Паметник на Стефан Дуньов в Чипровци

Потомък на чипровските бунтовници-борци за свобода и справедливост, банатски българин, гнил в имперски затвори и проливал кръвта си в две въстания, извървял достойно своя път сред революции и реформи, сред бойни полета и съдебни зали, сред командирки саби и журналистически пера, за да бъде оспорван и да остане в историческата памет на българи, унгарци, италианци и румънци като символ на устрема към свобода и знание.

